

РЕПУБЛИКА БЪЛГАРИЯ
КОНСТИТУЦИОНЕН СЪД

РЕШЕНИЕ № 16

София, 16 юни 1998 г.

Конституционният съд в състав:

Председател: Живко Сталев

Членове: Асен Манов	Иван Григоров
Цанко Хаджистойчев	Тодор Тодоров
Станислав Димитров	Александър Арабаджиев
Неделчо Беров	Георги Марков
Димитър Гочев	Маргарита Златарева
Стефанка Стоянова	

при участието на секретар-протоколита Силвия Василева разгледа в закрито заседание , проведено на 16 юни 1998 г. , конституционно дело № 7/1998 г., докладвано от съдията Александър Арабаджиев.

Делото е образувано на 26 февруари 1998 г. по искане на 50 народни представители от XXXVIII Народно събрание, направено на основание чл.149, ал.1, т.2 от Конституцията.

Искането има за предмет разпоредбата на § 20 от Закона за изменение и допълнение на Наказателно-процесуалния кодекс (ЗИДНК – ДВ , бр.21 от 20 февруари 1998 г.), с която се създава чл.349, ал. 2 и 3 от Наказателно-процесуалния кодекс (НКК).

С определение от 19 март 1998 г. Конституционният съд е констатирал, че с § 20 ЗИДНК се изменя изцяло глава седемнадесета от Наказателно-процесуалния кодекс (“Преглед по реда на надзора”) и се въвежда касационното производство, каквото е новото наименование на тази глава. От съдържанието на искането е ясно, че то е насочено срещу ал.2 и 3 на новосъздадения чл.349 НКК, озаглавен “Предмет на касационното обжалване”. С тези разпоредби се предвижда, че (а) не подлежат на касационно обжалване присъдите, по които е наложено наказание глоба до

500 000 лева (ал.2), както и (б) че касационната инстанция може да не образува касационно производство в случаите, когато е наложено наказание лишаване от свобода до една година или друго по-леко наказание, когато е присъдено обезщетение поотделно до 600 000 лева или когато повторно обжалваната присъда за утежняване положението на подсъдимия е същата, еднаква или по-благоприятна за него от веднъж отменената по същото искане /ал.3/.

В искането са изложени съображения, с оглед на които се поддържа, че двете разпоредби са противоконституционни, като са посочени и конституционните разпоредби, които според авторите на искането са нарушени - чл.119, ал.1 ,чл.121, ал.1 и 2 и чл.124.

С посоченото определение искането е допуснато за разглеждане по същество. Със същото определение са конституирани като заинтересувани страни по делото Народното събрание, министърът на правосъдието и правната евроинтеграция, Върховният касационен съд, главният прокурор и Висшият адвокатски съвет, на които е дадена възможност да изразят становища по основателността на искането за установяване на противоконституционност.

В изпълнение на дадената им от Конституционния съд възможност становища по делото са изразили Народното събрание, министърът на правосъдието и правната евроинтеграция, главният прокурор и Висшият адвокатски съвет.

В становищата на Народното събрание, изразено от Комисията по правните въпроси и законодателство срещу корупцията, и на министъра на правосъдието и правната евроинтеграция се поддържа, че оспорените разпоредби не противоречат на Конституцията. В общи линии съображенията, развити в тези становища, се свързват с разбирането, че принципът на триинстанционното производство, установен в чл.119, ал.1 от Конституцията, не е абсолютен и допуска изключения .

Обратното разбиране, с което се подкрепя искането, изразяват главният прокурор и Висшият адвокатски съвет.

Конституционният съд, след като обсъди изложените в искането основания и представените по делото становища, приема следното :

I

Разпоредбите, чиято противоконституционност се иска да бъде установена, съставляват част от една съществена реформа на Наказателно-процесуалния кодекс, извършена с приетия на 5 февруари 1998 г. Закон за изменение и допълнение на Наказателно-процесуалния кодекс. Наред с аналогичните изменения и допълнения на Гражданския процесуален кодекс / ДВ, бр. 124 от 23 декември 1997 г./ става дума за реформа, чието съдържание се състои всъщност в приемане на “новите ... процесуални закони”, предвидени в § 4 от преходните и заключителни разпоредби на Конституцията като условие за влизане в действие на определената с Конституцията организация на съдебната власт. По този начин се изпълнява, макар и далеч след срока по § 3, ал.2 от преходните и заключителни разпоредби на Конституцията, изискването за привеждане на съдебната система в съответствие с Конституцията.

От гледна точка на съществуващото на предписаната от Конституцията реформа, съдържанието ѝ включва, освен създаването на нови съдилища, изменения във второинстанционното производство и замяната на заварения преглед по реда на надзора с касационното обжалване. Точна в това се състои предназначението на § 20 ЗИДНПК, с който са създадени оспорените разпоредби и въобще се въвежда касационното производство. Конституционноправното основание за въвеждането на касационното обжалване се съдържа в чл. 119, ал.1 от Конституцията, който предписва създаването на Върховен касационен съд.

Предвид предмета на делото от значение е един друг извод, който също може да бъде направен на основата на чл.119, ал. 1 от Конституцията – че съдопроизводството /и по наказателни, и по граждански дела/ е по принцип триинстанционно. Това следва от изброяването на съдилищата в чл. 119, ал.1, което предполага и апелативното /въззивното/, и касационното обжалване. Същевременно, няма основания да се приеме, че конституционният текст постановява процесът да бъде винаги триинстанционен. Тълкуването на съответните конституционни разпоредби и преди всичко на чл. 119, ал.1 не разкрива съществуването на конституционен императив в този смисъл. Ето защо Конституционният съд намира, че на триинстанционното производство трябва да се гледа като на принципно и преобладаващо разрешение, от което са възможни изключения по

определени категории дела. В това отношение меродавни могат да бъдат съображения, също със значение на процесуални ценности, каквито са бързината на правораздаването, процесуалната дисциплина и процесуалната икономия.

От такова разбиране трайно се е ръководил българският законодател, който е възприел същия подход и в областта на производството по граждански дела /срв.чл.218а „б.”а” ГПК/ и изрично го е изразил в чл.15, ал.1 от Закона за съдебната власт .

II .

Изводът, че Конституцията допуска изключения от изискването процесът да бъде триинстанционен, се отнася в еднаква степен и за наказателния, и за гражданския процес. Независимо от това, предвид предмета на делото и спецификата на двата основни типа съдопроизводство, преценката за конституционосъобразност на оспорените разпоредби трябва да обхване съпоставката на тяхното съдържание с всички останали основания за несъответствие с Конституцията.

1. След като в чл.349,ал.1 НПК е посочено кои актове на въззивния съд могат да бъдат обжалвани по касационен ред с изключения, чиято конституционосъобразност не е оспорена, ал.2 на същата разпоредба постановява, че не подлежат на касационно обжалване присъдите, по които е наложено наказание глоба до 500 000 лв. Законодателят е изключил от обсега на касационното обжалване група актове /присъди или решения/ на въззивните съдилища, определяйки я чрез вида и размера на наложеното наказание. Вярно е, че този критерий има относителен характер ,който не отразява непосредствено вида и тежестта на престъплението, за което това наказание е наложено. Независимо от това, като се основава на принципната допустимост за ограничаване възможността за касационно обжалване /Вж. по-горе р.І/, Конституционният съд не намира, че избраният от законодателя критерий е произволен и поради това противоречи на основни конституционни принципи. Визираното наказание – с оглед на вида и тежестта му и въвн от условията за индивидуализация на наказанието - предполага поначало по-леки по вид и тежест престъпления. Извън сферата на преценката за конституционосъобразност е съпоставката на възможните критерии - с оглед на вида и тежестта на престъпленията или с оглед на вида и размера на конкретно наложеното наказание, щом като възприетият подход като такъв не противоречи на

Конституцията. От гледище на съображенията, които позволяват на законодателя да направи изключение от принципа за триинстанционност на наказателния процес, нормално е такава изключение да се допусне в случаите на по-леки престъпления, съответно на наказание, несвързано с лишаване от свобода. При това, изключва се само касационното обжалване, от което следва, че е осигурено двуинстанционно разглеждане на делото. Във всяка от предишните фази намират приложения принципите, залегнали в чл.121, чл. 122 и чл.123 от Конституцията, така че непровеждането на касационното производство не лишава съответния подсъдим от тези конституционни гаранции.

В резултат на приложението на чл.349, ал.2 НПК може да се стигне до положение, при което осъдени за еднакви престъпления ще се окажат в различно положение от гледище на възможността да обжалват присъдата по касационен ред. Такова положение не е конституционно недопустимо от гледна точка на равенството на гражданите пред закона /чл.6, ал.2 от Конституцията/, защото то се явява резултат на индивидуализацията на наказанието, която изключва еднаквост на фактическите и правните условия, а не е следствие от предоставянето или непредоставянето на дадена възможност на основата на някой от признаците, изброени в чл.6, ал.2 от Конституцията.

С изключването от обхвата на касационното обжалване на присъдите, по които е наложено наказание глоба до 500 000 лв. , се разширяват възможностите за Върховния касационен съд да осъществява върховен съдебен надзор за точното и еднакво приложение на законите от всички съдилища – функция, която му е възложена с разпоредбата на чл. 124 от Конституцията. С измененията в Наказателно-процесуалния кодекс касационният контрол е централизиран и е възложен само на Върховния касационен съд /чл. 38 , ал. 2 НПК/. Стесняването на кръга на съдебните актове, които могат да бъдат обжалвани по касационен ред , има за последица облекчаването на Върховния касационен съд от прекомерна и ненужна натовареност и му позволява пълноценно да изпълнява функцията по чл.124 от Конституцията. Това правомощие се изразява във върховен съдебен надзор върху всички съдилища, а не върху всички съдебни актове. Изключването на част от тях е, както се посочи, в реализация на други процесуални ценности – възможност, която Конституцията е предоставила на законодателя .

В заключение Конституционният съд намира, че обсъжданото ограничение не противоречи на конституционните начала на наказателния процес и че не са налице основания за обявяването ѝ за противоконституционна. Извън обсъдените основания остава това по чл.31, ал.4 от Конституцията, посочено в становището на главния прокурор. Разглеждана като разпоредба, която се отнася въобще до възможността да бъдат ограничавани правата на обвиняемия /подсъдимия/ в наказателния процес, тази конституционна норма също допуска това да става в рамките на необходимото за осъществяване на правосъдието. Ограниченията, които са предмет на обсъжданото искане, са обусловени изцяло от съображения, свързани с доброто управление на правосъдието, защото отразяват изискванията за навременното му и икономично осъществяване .

Доколкото в същото становище е направен довод, основан на разпоредби от Международния пакт за гражданските и политическите права, без до Конституционния съд да е отправено искане по чл.149, ал.1, т.4 от Конституцията, уместно е да се отбележи, че правото на всяко лице, признато от съда за виновно в извършването на престъпление, да обжалва пред висшестоящ съд /чл.14 , т.5 от пакта/, означава право на едно обжалване и не включва право на триинстанционно разглеждане на делото. Именно в този смисъл е и практиката на Европейския съд по правата на човека по приложението на сходния текст на чл.2 от Протокол № 7 от 1984 г. към Европейската конвенция по правата на човека . /В своето становище министърът на правосъдието и правната евроинтеграция неправилно се позовава на разпоредбата на Седмия протокол към Европейската конвенция, третирайки я като част от вътрешното право съгласно чл.5, ал.4 от Конституцията, тъй като Република България не е подписала и ратифицирала този протокол . Независимо от това, от значение е да се отбележи, че в т. 2 на същата разпоредба е допуснато изключение от въпросното право, когато се отнася до несъществени престъпления, определени със закон ./

2. В ал.3 на чл.349 НПК е дадена възможност на касационната инстанция сама да откаже да образува касационно производство в три поотделно посочени хипотези. За разлика от предходната алинея, в която от предмета на касационното обжалване е изключена категория присъди, определена с оглед на наложеното наказание, в ал.3 образуването на касационно производство е в зависимост от преценката на самата касационна инстанция. Става

дума за т.нар. факултативна касация , която се привежда в действие само по преценка на Върховния касационен съд .

Това е общото, което обединява трите отделни хипотези. Като цяло и поотделно те могат да попаднат в категорията на изключенията от изискването наказателният процес да бъде триинстанционен: наказанието, визирано в т.1, е леко по размер, съответно по вид ; в т.2 е използван критерий, аналогичен на този по предходната ал.2 ; в хипотезата на т.3 се има предвид повторно обжалване /протестиране/ от страна на прокурора или на частния обвинител, така че ограничението не се отнася за осъдения . И в трите случая поначало се образува касационно производство, освен ако касационната инстанция реши друго.

Следователно, независимо, че на касационната инстанция е предоставена възможността да упражни дискреция, във всяка една от тези хипотези, разглеждани като такива, те могат да обосноват предимство на принципите за бързина и процесуална икономия. От друга страна, въпреки че в закона не е открояна фазата, в която касационната инстанция взема решение да не образува касационно производство, не подлежи на съмнение, че конституционните начала на наказателния процес намират приложение и в тази фаза. От това, че законодателят е предоставил на касационната инстанция да създаде и развие процедурата по приложението на чл.349, ал.3 НПК, не следва, че в рамките на тази процедура не действат конституционните принципи за равенството на гражданите пред закона, за равенство на страните в наказателния процес и за право на защита във всички стадии на процеса.

Актът, с който се отказва образуването на касационно производство, е акт на правораздаване и предназначението му е да спести разглеждането на касационната жалба в случаите, когато то би довело до постановяване на решение на касационната инстанция със същото съдържание и последици /срв. чл. 371 , ал. 2 , т. 2 НПК/. Това още веднъж показва, че при приложението на чл. 349, ал. 3 НПК изцяло действат посочените по-горе конституционни гаранции, които съставляват преграда срещу произволното лишаване на осъдения от проверката по касационен ред. Такава гаранция е и добросъвестното приложение на разглежданата разпоредба, предположение за което се дължи на съдилищата и очаква от тях поначало по всеки закон .

На последно място, трябва да се отбележи, че законодателят е предвидил и коректив по отношение на присъди и решения,

непроверени по касационен ред, като е създал ново основание за възобновяване /чл. 362 , ал. 1 , т. 5 НПК/ .

По тези съображения Конституционният съд намира, че и ал.3 на чл.349 НПК не противоречи на Конституцията и че искането подлежи на отхвърляне изцяло.

Въз основа на изложеното и на основание чл. 149, ал.1, т.2 от Конституцията Конституционният съд

Р Е Ш И :

Отхвърля искането на 50 народни представители от XXXVIII Народно събрание за установяване на противоконституционност на разпоредбите на чл.349, ал. 2 и 3 от Наказателно-процесуалния кодекс, създадени с § 20 от Закона за изменение и допълнение на Наказателно-процесуалния кодекс /ДВ, бр. 21 от 20 февруари 1998 г./ .

Председател:

Живко Сталев

Членове:

Асен Манов

Иван Григоров

Цанко Хаджистойчев

Тодор Тодоров

Станислав Димитров

Александър Арабаджиев

Неделчо Беронов

Георги Марков

о.м. чл. 349, ал. 3

*о.м. чл. 349, ал. 2
349 ал. 3*

о.м. чл. 349, ал. 3

Димитър Гочев

Маргарита Златарева

Стефанка Стоянова